

УДК 343.98

DOI: 10.37025/1992-4437/2025-43-1-34

В. А. Бідняк,*кандидат юридичних наук,**докторант кафедри кримінального процесу,**Дніпровський державний університет внутрішніх справ*

просп. Науки, 26, м. Дніпро, 49005, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6243-1939>

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДЕРЖАВНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Анотація. У науковій статті конкретизовано криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним забезпеченням сфери охорони здоров'я, та її значення для розслідування таких правопорушень. Під час дослідження застосовано сукупність загальнонаукових (діалектичний, формально-логічний) і спеціальних методів наукового пізнання (системно-структурний, порівняльно-правовий, соціологічний, статистичний). Емпіричну базу дослідження склали матеріали щодо 138 фактів, зареєстрованих за ознаками кримінальних правопорушень у сфері охорони здоров'я, а також власний багаторічний досвід практичної роботи з розслідування таких правопорушень. Наукова новизна полягає в конкретизуванні криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним забезпеченням сфери охорони здоров'я, як цілісної системи, структурні елементи якої охоплюють сучасні особливості вчинення таких правопорушень, а розуміння їх взаємозв'язків слугує науковим інструментарієм підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. Визначено предмет протиправних посягань, а саме майно, водночас пріоритет надано переважно публічним коштам, які складають не тільки державний і місцеві бюджети, а й міжнародне співфінансування. Заналізовано сучасні способи вчинення кримінальних правопорушень у сфері охорони здоров'я, серед яких привласнення коштів державного бюджету, наданих для реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення на реімбурсацію лікарських засобів і медичних виробів, внесення неправдивої інформації до електронної системи «eHealth», проведення публічних закупівель товарів, робіт і послуг за завищеною вартістю або з підробленням документів щодо їх приймання, обліку, списання чи використання та ін. Схарактеризовано особу правопорушника через систему соціальних, біологічних і професійних знань – медичних і немедичних представників закладу охорони здоров'я, постачальників товарів або виконавців замовлених робіт тощо. Порушено проблемні питання у визначенні потерпілої сторони, зокрема, за фактом привласнення або заволодіння майном, отриманим від донорів як гуманітарної або благодійної допомоги, а також у кримінальних провадженнях, де потерпілою особою є суб'єкти господарювання комунальної власності. Висвітлено особливості обстановки вчинення окреслених кримінальних правопорушень, акцентовано на її багатокomпонентності, що містить характеристику самої сфери охорони здоров'я, місця діяльності, а також місця, часу й умов вчинення кримінального правопорушення, серед іншого й нормативно-правового забезпечення публічних закупівель товарів, робіт і послуг. Констатовано, що слідова картина сформована слідами-предметами, слідами-речовинами, слідами-відображеннями, уявними (ідеальними) та електронними (цифровими) слідами, зацентовано на ресурсах відкритої інформації, електронних системах публічних закупівель. Зазначено проблемні аспекти збереження слідової інформації. Практична значущість здобутих результатів, серед іншого, полягає в тому, що визначення елементного складу криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним забезпеченням сфери охорони здоров'я, дає змогу на початковому етапі досудового розслідування висунути версії, окреслити типові слідчі ситуації, найбільш оптимально спланувати процесуальні дії та вирішити завдання кримінального провадження, визначені законодавством.

Ключові слова: економічні кримінальні правопорушення; кримінальне провадження; досудове розслідування; особа правопорушника; предмет протиправного посягання; способи вчинення кримінальних правопорушень; типова слідова картина; медичні працівники; бюджетні кошти; медичні послуги; електронна система охорони здоров'я «eHealth».

Вступ

Кримінально протиправні прояви у сфері охорони здоров'я набувають глобальних масштабів і становлять надзвичайно важливу проблему в усьому світі (Glynn, 2022; Küşük, 2022; Bondarenko, & Utkina, 2023). Порушуючи права громадян, такі кримінально карані діяння підривають авторитет держави, що негативно позначається на житті соціуму. Водночас фінансування сфери охорони

здоров'я України щороку збільшується (2020 р. – 116 370 688,8 тис. грн; 2021 р. – 168 547 962,5; 2022 р. – 194 395 858,5; 2023 р. – 176 325 698,4; 2024 р. – 200 587 035,6). А на 2025 р. державним бюджетом заплановано 216 688 351 тис. грн, зокрема (Verkhovna Rada Ukrainy [VRU], 2024, Lystopad 19, *Pro Derzhavnyi biudzheth, dodatok 3*):

на громадське здоров'я та заходи боротьби з епідеміями – 4 373 380,3 тис. грн;

спеціалізовану медичну допомогу – 5 806 512,2 тис. грн;

забезпечення медичних заходів окремих державних програм і комплексних заходів програмного характеру – 11 755 150,7 тис. грн;

надання окремих медичних послуг деяким категоріям осіб, які захищають / захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України – 939 077,3 тис. грн;

поліпшення охорони здоров'я на службі у людей – 361 452 тис. грн;

будівництво, модернізацію та оснащення закладів охорони здоров'я – 1 296 994,9 тис. грн;

реалізацію публічних інвестиційних проектів Міністерства охорони здоров'я України – 3 397 341,2 тис. грн;

реалізацію програми державних гарантій медичного обслуговування населення – 175 535 846,1 тис. грн;

субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам для підтримки окремих закладів і заходів у системі охорони здоров'я – 1 306 399,9 тис. грн;

субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам для реалізації публічних інвестиційних проектів у сфері охорони здоров'я – 1 658 254,5 тис. грн.

Слід зазначити, що функціонування сфери охорони здоров'я підтримується також коштом грантів від міжнародних та національних донорських організацій, інвестиційних проектів, гуманітарної та благодійної допомоги, становлячи значну частину від загального фінансування сфери охорони здоров'я в Україні.

Водночас, аналізуючи зарубіжний досвід, фахівці (e.g., Bozhenko, 2022, s. 32) зазначають, що через шахрайство та корупцію світова система охорони здоров'я в середньому щороку втрачає майже 455 млрд із 7,35 трлн доларів або 6,2 % від загальної суми. І зумовлено це не тільки зловживанням державних посадовців, а й недоброчесною поведінкою й інших суб'єктів (виробників медичних препаратів, медичних працівників, пацієнтів тощо). Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) сферу охорони здоров'я визнає одним з основних джерел корупційних схем. Корупція може спостерігатися на всіх етапах бізнес-ланцюга: від досліджень і розробок до випуску медичних препаратів і обладнання та їх просування. Прийняття значної кількості управлінських рішень, пов'язаних із виробництвом і розповсюдженням медичних виробів, створює численні можливості для корупції.

В Україні кількість кримінальних правопорушень, облікованих Офісом Генерального прокурора у сфері охорони здоров'я та надання соціальної

допомоги (Ofis Heneralnoho prokurora, b.d.), стабільно висока, а судових рішень – критично низька. Усього у 2024 р. обліковано 3702 кримінальні правопорушення, спрямовано до суду 2066 кримінальних правопорушень, у яких провадження закрито – 1149, встановлено суму матеріальних збитків і забезпечено відшкодування в провадженнях, розслідування за якими закінчено, – відповідно 1 112 222 та 1 007 948 тис. грн, накладено арешт на майно на суму 139 041 тис. грн.

Для підвищення ефективності та якості досудового розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії стане в пригоді працівникам правоохоронних органів досвід, що його накопили практики та узагальнили вчені в наукових працях, методиках розслідування тощо.

Концептуальні основи методики розслідування економічних кримінальних правопорушень були предметом наукових досліджень вітчизняних та іноземних науковців на міждисциплінарному рівні. Серед таких: низка монографій А. Ф. Волобуєва (e.g., Volobuiev et al., 2009), докторська дисертація Р. Л. Степанюка, у якій обґрунтовано теоретичні засади методики розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері України (Stepaniuk, 2012), О. В. Пчеліна висвітлила основи методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності (Pchelina, 2017). У працях М. А. Погорецького розглянуто особливості розслідування економічних кримінальних правопорушень за напрямками діяльності (e.g., Pohoretskyi et al., 2014). Протидія кримінальним правопорушенням у сфері державних закупівель становила предмет докторської дисертації В. В. Дарагана (Darahan, 2017). На монографічному рівні О. О. Дудоров дослідив питання відповідальності за кримінальні правопорушення у сферах службової та господарської діяльності (Dudorov, 2010). О. Г. Кальман окреслив теоретичні та прикладні проблеми запобігання протиправності у сфері економіки України (Kalman, 2004) та ін.

Сучасні дослідження науковців спрямовані на міжнародне співробітництво в подоланні протиправних проявів під час військової агресії проти України (Nechyporiuk et al., 2023; Shepitko, M., 2024), у сфері протидії торгівлі людьми (Chornous et al., 2020). Учені порушували питання кримінально-правового забезпечення захисту лікарської таємниці (Kyslii et al., 2021), розглядали криміналістичну методику розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії (Kharkevych, 2024) тощо. Чимало праць закордонних колег присвячено боротьбі з корупцією у сфері охорони здоров'я, зокрема

й через запровадження глобального управління охороною здоров'я (Maskey, & Liang, 2012). Заналізовано протиправні прояви та факти шахрайства з медичним страхуванням (Villegas-Ortega et al., 2021). Зменшення корупції в секторі охорони здоров'я фахівці (e.g., Glynn, 2022) вважають обов'язковою умовою для зміцнення систем охорони здоров'я, їх сталого покращання, особливо в країнах із низьким і середнім рівнем доходу. На прикладі таких країн, як Бельгія, Литва, Нідерланди, Норвегія, Північна Ірландія, Португалія, Словенія, Франція дослідили (Vincke, & Cylus, 2011) проблеми виявлення та припинення кримінальних правопорушень і корупції в сфері охорони здоров'я в Європейському Союзі.

Мета статті – конкретизувати криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним забезпеченням сфери охорони здоров'я, для аналізування криміналістично значущої інформації на початковому етапі досудового розслідування. Для досягнення цієї мети необхідно виконати такі завдання: ґрунтуючись на вивченні наукової думки, окреслити елементний склад криміналістичної характеристики та визначити особливості її структурних елементів для кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним забезпеченням сфери охорони здоров'я.

Матеріали та методи

У дослідженні використано, зокрема, такі матеріали: Конституція України, Кримінальний, Кримінальний процесуальний кодекси України, законодавство України про охорону здоров'я, законодавство України про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення, бюджетно-фінансове законодавство України, закони України «Про оборонні закупівлі», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану» від 11 листопада 2022 р. № 1275, «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану» від 5 вересня 2023 р. № 953, Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1013-р.

Положення цих документів системно-структурним методом заналізовано разом із матеріалами правоохоронної, серед яких 138 кримінальних проваджень за період 2023–2024 рр., а також судової практики (загалом понад 200 проваджень). Результати зіставлено з думкою представників світового наукового загалу, які досліджували питання методики розслідування економічних кри-

мінальних правопорушень, серед яких кримінальні правопорушення в бюджетній та службовій сферах, у сфері охорони здоров'я.

Результати та обговорення

Аналіз кримінальних проваджень, у яких здійснюється досудове розслідування за фактом протиправних дій, пов'язаних із державним забезпеченням сфери охорони здоров'я, свідчить, що більшість із них кваліфіковані за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ст. 182 (Порушення недоторканності приватного життя. Незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації), 190 (Шахрайство. Заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою), 191 (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем), 361 (Несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж), 362 (Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї), 364 (Зловживання владою або службовим становищем), 366 (Службове підроблення) КК України або в їх сукупності. А втім, майже всі кримінальні правопорушення вчиняють умисно, щоб привласнити або заволодіти майном. Процеси, що відбуваються в сфері охорони здоров'я, супроводжуються корупційними проявами, що завдає значної шкоди насамперед державним інтересам.

Як відомо, кримінально-правова характеристика окреслених складів кримінальних правопорушень дещо відрізняється від криміналістичної характеристики, що є невід'ємним складником методики розслідування кримінальних правопорушень. Щодо структурних елементів, які описують типові ознаки та особливості протиправних дій, притаманних певним сферам суспільних відносин, зокрема охорони здоров'я, точаться наукові дискусії й дотепер. Привертають увагу класичні підходи вчених-криміналістів.

Тож не можна не погодитися з науковим визначенням (Tishchenko, 2019, s. 353) криміналістичної характеристики як «системного опису притаманних тій чи іншій категорії кримінальних правопорушень (групи, виду, підвиду) особливостей, які мають значення для розуміння структури злочинної діяльності, взаємозв'язків її елементів, а також для організації розслідування та зумовлюють

застосування відповідних криміналістичних методів, прийомів і засобів їх розкриття».

Криміналістична характеристика може становити (Matusovskii, 1999, s. 51) систему даних про суб'єкта цих діянь, мотивацію його протиправної поведінки, предмет посягання, обстановку, протиправні способи і їхні наслідки, що мають значення для виявлення та розкриття кримінальних правопорушень криміналістичними засобами, прийомами та методами.

Елементами криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням бюджетного законодавства, вважають (Pohoretskyi et al., 2014, s. 111) узагальнені дані про типові ознаки предмета протиправного посягання, способу й обстановки вчинення зазначених кримінальних правопорушень, типової слідової картини та особи правопорушника.

Детально розглядаючи кожний елемент, можна виокремити певні особливості, як-от.

Предметом протиправного посягання в окреслених кримінальних правопорушеннях є майно, утім здебільшого публічні кошти. Законодавець визначає їх як кошти державного бюджету (крім таємних видатків), бюджету Автономної Республіки Крим і місцевих бюджетів, кредитні ресурси, надані під державні та місцеві гарантії, кошти Національного банку України, державних банків, державних цільових фондів, Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також кошти суб'єктів господарювання державної і комунальної власності, отримані ними від їхньої господарської діяльності (VRU, 2015, Liutyi 11, rozd. I, st. 1, ch. 1, p. 2). Предметом може бути також майно міжнародних і національних донорських організацій, отримане за грантовими програмами, інвестиційними проектами, а також майно, отримане завдяки публічним коштам, гуманітарній і благодійній допомозі, наданої для підтримання діяльності держави в питаннях забезпечення сфери охорони здоров'я як: медичне обладнання, автомобільний транспорт, комп'ютерна техніка, лікарські засоби, вироби медичного призначення, засоби індивідуального захисту, спецодяг тощо.

Особа правопорушника. Криміналістичний портрет правопорушника складається із сукупності біологічних, фізичних і соціальних ознак. «Особа злочинця, – вважають учені (Konovalova, & Shepitko, V., 2006, s. 89), – це соціально-психологічне поняття, що охоплює сукупність типових психологічних і моральних якостей індивіда, які формуються внаслідок вчинення злочинів. Особа правопорушника охоплює цілу систему психологічних якостей: спонукання установки переконання, емоційні та волевольові особливості та ін.» (переклад наш. – В. Б.).

До вчинення кримінальних правопорушень у сфері охорони здоров'я може бути причетне обмежене коло осіб, а саме (Bidniak, V. et al., 2021, s. 43):

медичні представники закладу охорони здоров'я (головний лікар, його заступники тощо);

інші представники закладу охорони здоров'я (бухгалтери, голова, члени тендерного комітету тощо);

постачальники товарів або виконавці замовлених робіт;

представники державних контролюючих органів (антимонопольний комітет, державна служба лікарських засобів, Державна аудиторська служба України тощо);

представники органів влади та органів місцевого самоврядування (керівники об'єднаних територіальних громад, міст обласного значення, районів тощо);

представники головних розпорядників і розпорядників нижчого рівня (керівники департаментів та управлінь охорони здоров'я).

Отже, переважно це службові особи суб'єктів господарювання всіх форм власності, як жіночої, так і чоловічої статі або не службові особи, але виконують адміністративно-господарські функції, віком понад 35 років, раніше не судимі, із вищою медичною освітою або кількома вищими освітами, нерідко мають впливові зв'язки з представниками законодавчої, виконавчої та суддівської гілок влади. Водночас постачальники товарів і виконавці замовлених робіт – це особи як жіночої, так і чоловічої статі, не завжди з вищою освітою, утім із повною загальною середньою освітою, віком понад 25 років, в окремих випадках мали судимість. Загальною ознакою кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним забезпеченням сфери охорони здоров'я, є те, що їх вчиняє група осіб у різних формах співучасті, до складу якої входять службові особи, наділені певними владними повноваженнями щодо розподілу, отримання, розпорядження, користування майном (коштами), та які зазвичай мають впливові зв'язки серед представників органів влади або перебувають під злочинним впливом організатора організованої групи чи злочинної організації.

Особа потерпілого. Потерпілою стороною в кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із державним забезпеченням сфери охорони здоров'я, майже завжди є юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. Частіше потерпілою особою є розпорядники бюджетних коштів різного рівня, серед яких: Міністерство охорони здоров'я України; Національна служба здоров'я України; міжнародні та національні донорські організації; надавачі гуманітарної та благодійної допомоги; державні

медичні заклади та установи; місцеві органи самоврядування; суб'єкти господарювання державної та комунальної власності медичної сфери.

Іноколи під час досудового розслідування кримінальних правопорушень постають проблеми у визначенні потерпілого, зокрема коли службові особи суб'єктів господарювання заперечують завдання їм шкоди чи спричинення збитків, відмовляються визнавати себе потерпілим і заявляти позов відповідно до ст. 128 КПК України. Найчастіше це стосується кримінальних проваджень за фактом привласнення (або заволодіння) майна, отриманого від донорів як гуманітарна або благодійна допомога, або в яких потерпілою особою є суб'єкти господарювання комунальної власності.

Обстановка вчинення економічних кримінальних правопорушень суттєво відрізняється від звичного уявлення про місце і час. Обстановкою вчинення кримінальних правопорушень досліджуваної категорії Г. О. Матусовський (Matusovskii, 1999, s. 80) вважає сукупність умов (чинників) виробничого, економічного та соціального характеру, у яких діє (діяв) правопорушник та які впливають на вибір ним способу вчинення протиправних дій, що змінюються внаслідок привласнення, розтрата майна або його заволодіння. Така обстановка складається із сукупності умов на певному об'єкті (підприємство, установа, організація), де вчиняють кримінальне правопорушення, до яких належать: 1) нормативно-правове регулювання; 2) майно, що перебуває у власності, управлінні, його види; 3) структура та профіль роботи підприємства, його ділові, виробничі, інші зв'язки; 4) технологічний процес, характер, вид виконуваних операцій; 5) документообіг, облік, звітність, контроль, охорона (пропускна система); 6) склад, службове становище працівників, їхні професійні й особистісні риси, ділові та міжособистісні зв'язки між ними; 7) ставлення працівників до цінностей і виробничих операцій; 8) діяльність працівників; 9) наявність (відсутність) різноманітних недоліків у діяльності, контролі, обліку, охороні тощо.

Обстановка кримінального правопорушення охоплює матеріальні, виробничі та соціально-психологічні чинники середовища, у якому скоюють кримінально карані діяння. Вона може впливати на формування всіх інших елементів криміналістичної характеристики, визначати характер поведінки осіб, що беруть участь у ньому (Stepaniuk, 2012, s. 86). Ґрунтуючись на авторитетних наукових поглядах криміналістів (Matusovskii, 1999; Pohoretskyi et al., 2014; Stepaniuk, 2012; Pchelina, 2017), обстановка кримінальних правопорушень у сфері охорони здоров'я становить, можна констатувати, багатокомпонентний елемент, що охоплює характеристику самої медичної сфери, місця діяльності,

а також місця, часу й умов вчинення кримінального правопорушення. Тобто місцем вчинення досліджуваних протиправних діянь слід вважати приміщення, в яких проводиться господарська діяльність (державні лікарні, комунальні підприємства, комунальні некомерційні підприємства, фізичні особи-підприємці), а також місце розташування виробництв, складів постачальників тощо. Переважно вчиняються в денний час, будні дні, із дотриманням вимог чинного законодавства та особливостей його дії на певний момент часу. Наприклад, в умовах сьогодення такими чинниками, як: Закон України «Про оборонні закупівлі», постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану» від 11 листопада 2022 р. № 1275, «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану» від 5 вересня 2023 р. № 953, суттєво змінюють процедуру закупівлі в умовах воєнного стану, спрощують вимоги щодо отримання, використання, обліку та звітності гуманітарної допомоги тощо.

Спосіб вчинення. У криміналістичних літературних джерелах спосіб вчинення кримінального правопорушення розглядають як складну структуру, у якій відбиваються правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти, а також як спосіб дій із готування, вчинення та приховування слідів кримінального правопорушення, що характеризує криміналістично значущі дані про виконавця і застосовані ним засоби та можливості їх застосування в розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень (Нога, 2012, s. 38).

Як зазначено вище, функціонування сфери охорони здоров'я забезпечується комплексом заходів, що їх вживає держава, зокрема й фінансуванням із державного та місцевих бюджетів, а також міжнародним співфінансуванням. Окреслене відбивається й на способах вчинення кримінальних правопорушень, що вирізняються швидкою трансформацією та багатоетапністю дій. Ґрунтуючись на аналізі слідчої практики, Р. Л. Степанюк (Stepaniuk, 2012, s. 53–54) слушно виокремив загальні категорії технологій протиправної діяльності в бюджетній сфері України, що являють собою кілька взаємопов'язаних діянь, які кваліфікуються за кількома статтями КК України. Серед таких:

технології, умовно (Stepaniuk, 2012, s. 36), розкрадання – основним протиправним діянням є шахрайство (ст. 190 КК України) чи привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України);

технології службових кримінальних правопорушень корупційної спрямованості – переважно стосуються одержання службовою особою непра-

вومیрної вигоди (ст. 368 КК України) із подальшим безгосподарським використанням бюджетних коштів, іншого державного або комунального майна в інтересах особи, що пропонує неправомірну вигоду. Наслідком таких дій зазвичай є його незаконне відчуження на користь третіх осіб;

технології інших кримінальних правопорушень – основний склад у цьому випадку передбачений ст. 364 або 365, ст. 210 або 211 КК України.

Науковий доробок іноземних колег (Villegas-Ortega et al., 2021) засвідчив поширення шахрайства у сфері медичного страхування (оскільки систему охорони здоров'я побудовано в інший спосіб). Серед найпоширеніших порушень, що вчиняють *надавачі послуг*, – фіктивні рахунки, фальсифікація документів і неправдива інформація про надання медичних послуг пацієнтам; *пацієнти* – фальсифікація ідентифікаційних даних, неправдива інформація про страхування, підроблення документів; *страхові компанії* – неправдиві дані про виплати, фіктивна інформація про відшкодування.

Досліджуючи кримінальні правопорушення, пов'язані з державним забезпеченням сфери охорони здоров'я України, які вчиняють умисно та з метою привласнення, розтрата або заволодіння майном, можна виокремити найпоширеніші способи їх вчинення, серед яких: проведення публічних закупівель товарів, робіт і послуг за завищеною вартістю або з підробленням документів щодо їх приймання, обліку, списання чи використання; нарахування та виплата завищених розмірів премій, матеріальної допомоги, коштів на відрядження та інших платежів; нарахування та виплата заробітної плати та інших платежів фіктивно працевлаштованим особам; списання коштів за підробленими авансовими звітами; привласнення майна, яке належить суб'єкту господарювання; оплата енерго-, тепло-, водопостачання, що фактично споживає інший суб'єкт господарювання; нецільове використання бюджетних коштів.

З прийняттям розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1013-р., яким схвалено Концепцію реформи фінансування системи охорони здоров'я, і внесенням відповідних змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я, прийнятих Законом України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII, розпочався процес реформування сфери охорони здоров'я. Це зумовило появу нових способів вчинення кримінальних правопорушень, які здебільшого пов'язані з протиправним внесенням неправдивої інформації до електронної системи охорони здоров'я «eHealth». Серед них, як зазначалося раніше (Bidniak, V., 2024, р. 53–54; Bidniak, H., & Bidniak, V., 2024), унесення до електронної системи охорони здоров'я «eHealth»

відомостей про надання медичних послуг пацієнтам, які: медичних послуг не отримували та взагалі не обізнані про факт використання їхніх персональних даних; медичних послуг не отримували, але обізнані про факт використання їхніх персональних даних; лікувалися, але до електронної системи охорони здоров'я додатково внесені відомості про надані медичні послуги, які пацієнт не отримував та не обізнаний про факт їх надання; отримали безкоштовну медичну послугу за програмою медичних гарантій, але за що на вимогу лікарів сплачували кошти; на час їх надання померли, виїхали за кордон або взагалі не існують, що яскраво демонструють прізвища пацієнтів в одному з кримінальних проваджень – Криветка Анастасія Ігорівна, Русалка Ілона Іванівна, Салака Іван Миколайович, Селедка Тетяна Іванівна, Скат Ігор Петрович, Ставрида Наталія Іванівна, Осьменог Оксана Віталіївна, Засос Сергій Петрович, Пісюк Вікторія Павлівна, Сісюнок Олексій Васильович, Сіськін Ельмір Станіславович, Понт Вадим Сергійович, Пустота Іван Григорович тощо.

Набуває поширення спосіб заволодіння коштами державного бюджету шляхом надання фіктивних відомостей до Національної служби здоров'я України (НСЗУ) про відповідність надавача послуг із медичного обслуговування населення встановленим умовам надання медичних послуг. За результатами моніторингу НСЗУ, у 2023 р. виявлено п'ять фактів, проте лише за перше півріччя 2024 р. – 38 фактів таких порушень у Вінницькій, Дніпропетровській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській областях і м. Києві, інформацію про які скеровано до Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України для перевірки та початку досудового розслідування в порядку ст. 214 КПК України.

Сутність описаного способу вчинення полягає в такому. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження вимог до надавача послуг із медичного обслуговування населення, з яким головними розпорядниками бюджетних коштів укладаються договори про медичне обслуговування населення» від 28 березня 2018 р. № 391 для укладання договору про медичне обслуговування населення між НСЗУ (як головним розпорядником бюджетних коштів і замовником медичних послуг) та надавачем послуг із медичного обслуговування населення останній має відповідати, зокрема, таким вимогам: «наявність ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики, інших дозвільних документів, передбачених законом; наявність у надавача необхідної для надання послуг з медичного обслуговування населення

(медичних послуг) за договором матеріально-технічної бази, яка відповідає вимогам галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я, примірних табелів матеріально-технічного оснащення, затверджених МОЗ; наявність умов для медичного обслуговування та вільного доступу до будівель і приміщень надавача медичних послуг осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення відповідно до законодавства; реєстрація надавача як юридичної особи (крім державної або комунальної установи) або як фізичної особи – підприємця; відповідність критеріям, установленим у порядку використання коштів відповідної бюджетної програми, на виконання якої укладаються договори про медичне обслуговування населення» (Kabinet Ministriv Ukrainy [KMU], 2018, Berezen 28, *Vymohy*).

Зі свого боку суб'єкт господарювання, який бажає укласти договір із НСЗУ на визначених в оголошенні умовах, до подання пропозиції має забезпечити внесення до системи актуальної інформації: про суб'єкта господарювання, місця надання ним медичних послуг і медичне обладнання, перелік якого затверджує Міністерство охорони здоров'я України за поданням Національної служби здоров'я України; суб'єктів господарювання, які залучатимуться до виконання договору; уповноважених осіб і медичних працівників, які залучатимуться до укладення або виконання договору (KMU, 2018, Kviten 25, *Poriadok*, p. 11).

Згідно із законодавством про охорону здоров'я (KMU, 2018, Kviten 25, *Poriadok*, p. 14) пропозиція має містити зазначену інформацію та скановані копії в електронній формі, зокрема: документ, що підтверджує доступність будівлі та приміщення, у яких суб'єкт господарювання провадитиме свою діяльність, для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення відповідно до будівельних норм і правил, виданого фахівцем із питань технічного обстеження будівель і споруд, який має відповідний кваліфікаційний сертифікат; документ, що підтверджує повноваження представника.

Для привласнення або заволодіння коштами, наданими з державного бюджету на реалізацію програми державних гарантій медичного обслуговування населення, службові особи суб'єкта господарювання умисно вносять до системи фіктивні відомості про відповідність вимогам, які висуваються надавачам послуг із медичного обслуговування населення, що надалі слугує підставою для укладання договорів і отримання коштів за надані медичні послуги. Як доводить практика, найчастіше за такого способу вносять фіктивну інформацію про наявність у надавача послуг необхідної матеріально-технічної бази для надання медичних послуг і відомості про уповноважених осіб і медичних працівників.

Узагальнення матеріалів оперативної, слідчої та судової практики засвідчує поширення привласнення коштів державного бюджету, наданих для реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення на реімбурсацію лікарських засобів і медичних виробів, яка відповідно до законодавства про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення передбачає повне або часткове відшкодування суб'єктам господарювання, які провадять господарську діяльність із роздрібної торгівлі лікарськими засобами, вартості лікарських засобів або медичних виробів. У такий спосіб лікарі у змові зі службовими особами аптечної мережі створюють фіктивні електронні рецепти чи рецепти в паперовій формі на лікарські засоби або на медичні вироби, які підлягають реімбурсації. Далі на підставі фіктивних звітів НСЗУ сплачує на користь суб'єкта кошти як відшкодування вартості зазначених товарів.

Так, працівники Слідчого управління Головного управління Національної поліції у Львівській області за процесуального керівництва Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони, здійснюючи досудове розслідування в кримінальному провадженні № 42024140000000132 від 4 червня 2024 р. за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 191 КК України стосовно службових осіб ТОВ «Декада-2000» (аптечна мережа «Пульс») і службових осіб окремих вітчизняних фармацевтичних виробників і фармацевтичних дистриб'юторів, які за попередньою змовою привласнювали у великих розмірах бюджетні кошти, надані в межах урядової програми реімбурсації «Доступні ліки», з'ясували схему, за якою діяла група осіб, причетних до вчинення зазначеного кримінального правопорушення. А саме: ТОВ «Декада-200» закуповувало в постачальників «регульовані» лікарські засоби, вартість яких штучно завищувалася, щоб згодом отримати від НСЗУ в більших розмірах компенсацію (реімбурсацію) за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення. Різницю вартості за нібито надані інформаційно-консультаційні послуги постачальник сплачував на рахунки суб'єктів господарювання, підконтрольні ТОВ «Декада-2000». У такий спосіб привласнювали кошти державного бюджету, а також ухилялися від сплати обов'язкових платежів у вигляді податків.

За результатами узагальнення кримінальних проваджень за фактом привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, вчиненого організованою групою, з'ясовано (Yaroshenko, 2024, s. 170, 206, 208), що способи підготовки можуть бути пов'язані з розподілом виконуваних функцій, створенням умов привласнення майна,

підготовкою документів для прикриття, складанням планів закупівель товарів, підшукуванням суб'єктів господарювання, які залучатимуться до кримінально протиправної діяльності, тощо. А способи приховування – зі знищенням первинної документації та складанням фіктивних документів про фінансово-господарську діяльність, яку майже неможливо перевірити (як-от: складання договорів на рекламу, піар-кампанію, виконання неіснуючих зобов'язань, благодійність).

Слідова картина кримінальних правопорушень, тобто сліди, які залишаються внаслідок вчинення кримінальних правопорушень у сфері охорони здоров'я, дещо відрізняються від протиправних проявів проти власності, хоча також характеризуються відповідно до загальноприйнятої класифікації матеріальних слідів. Отже, за результатами вивчення емпіричного матеріалу, з'ясовано (Bidniak, V. et al., 2021, s. 47–48), що сліди-предмети представлені у вигляді документів, різноманітного медичного обладнання (рентген-апарат, апарат ультразвукового дослідження, для вимірювання тиску та ін.), будівельних матеріалів, використовуваних під час реконструкції закладів охорони здоров'я, виробів медичного призначення (голки та шприци, вата, марля, маски, рукавички), медичних меблів, спеціальних продуктів харчування для хворих тощо. Сліди-речовини представлені різноманітними лікарськими засобами; серед них: розчини, речовини, лікарські препарати, ліки, медикаменти, гомеопатичні засоби й ін. Сліди-відображення в зазначеній категорії кримінальних правопорушень фігурують нечасто.

Дотепер документ у паперовій формі вважався основним слідом за окресленою категорією кримінальних правопорушень (проектно-кошторисна документація, договори, специфікації, акти приймання-передачі виконаних робіт тощо). Сьогодні пріоритетного значення набувають саме електронні (цифрові) документи та інформація в електронній формі. Джерелами доказів в електронній формі науковці та практики (Hutsaliuk et al., 2020, s. 7–8) вважають різноманітні носії інформації, мобілки, мобільні пристрої (мобільні телефони, планшетні комп'ютери), цифрові камери, роутери, маршрутизатори, комп'ютерні мережі, Інтернет, звуко- та відеозаписи тощо. Тобто джерелом доказів може бути будь-який електронний пристрій. Водночас слід зважати на те, що постійно з'являються нові види сучасних мобільних пристроїв. Чимало різноманітної інформації містять смартфони, планшети, плеєри. До того ж інформацію про факти й обставини, що мають значення для кримінального провадження, можуть містити системи відеоспостереження. В IP-камерах можуть бути накопичувачі інформації, що дають змогу здійсню-

вати відеофіксацію та зберігати відеоматеріал без підключення до реєстратора. Багато електронних пристроїв можуть здійснювати обмін інформацією через локальні комп'ютерні мережі або Інтернет.

Також особливу увагу слід приділити джерелам відкритої інформації, електронним системам публічних закупівель, як-от «Prozorro», «Zakupki UA», «Tender Online», «Держзакупівлі Online» тощо.

Докази в електронній (цифровій) формі мають, наголошують науковці (Khakhanovskyi, & Hutsaliuk, 2019, s. 15), такі унікальні характеристики: вони зазвичай невидимі неозброєним оком, а тому для їх виявлення використовують спеціальний програмний та апаратний інструментарій; вони здебільшого нестійкі до впливу фізичних чинників, адже легко модифікуються, знищуються тощо; їх досить легко копіювати, найчастіше не втрачаючи якості.

Окрема категорія слідів – ідеальні або уявні, такі, що збереглися в пам'яті медичного персоналу, немедичних працівників суб'єкта господарювання, пацієнтів, відвідувачів, медичних представників, постачальників, їхніх конкурентів тощо.

Висновки

Визначення елементного складу криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним забезпеченням сфери охорони здоров'я, як повної структурованої інформації про вчинене протиправне діяння, відбиває сучасний стан криміногенної обстановки в окресленому напрямі та є передумовою для розроблення дієвого інструментарію для правоохоронних органів у вигляді методики розслідування зазначених правопорушень, яка зважатиме на типові версії, типові слідчі ситуації, тактику проведення окремих процесуальних дій, алгоритм використання спеціальних знань та взаємодію з іншими державними органами та громадськими організаціями під час розслідування кримінальних правопорушень. Розроблення методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним забезпеченням сфери охорони здоров'я, зумовлює напрям подальших наукових пошуків.

Подяки

Автор висловлює подяку учасникам дослідження, зокрема працівникам Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, результати діяльності яких лягли в основу цієї наукової статті.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Bidniak, H., & Bidniak, V. (2024, December 23). Entering False Information into Electronic Healthcare System Regarding Provision of Medical Services to Patients: Forensic Aspect. In *Integrated Computer Technologies in Mechanical Engineering – Synergetic Engineering*: International Scientific and Technical Conference.
- [2] Bidniak, V. A. (2024). Problematyka narakhuvannya ta pidtverdzhennia zbytkiv, sprychynenykh nezakonnymy diiamy subiektiv prohramy medychnykh harantii [Problems of calculation and confirmation of damages caused by illegal actions of subjects of the medical guarantee program]. *Kryminalistychnyi visnyk*, 42(2), 51–62 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2024-42-2-51>
- [3] Bidniak, V. A., Bidniak, H. S., & Chaplynskyi, K. O. (2021). *Teoretychni, pravovi ta prakseolohichni zasady vykorystannia spetsialnykh znan pid chas rozsliduvannia zlochyniv, poviazanykh iz derzhavnym finansuvanniam v haluzi okhorony zdorovia*: monohrafiia. Odesa: Helvetyka [in Ukrainian].
- [4] Bondarenko, O. S., & Utkina, M. S. (2023). Medical corruption: causes and measures of combating. *Devotion: Journal of Research and Community Service*, 4(4), 997–1005. DOI: <https://doi.org/10.36418/devotion.v4i4.458>
- [5] Bozhenko, V. (2022). Tackling corruption in the health sector. *Health Economics and Management Review*, 3(3), 32–39. DOI: <https://doi.org/10.21272/hem.2022.3-03>
- [6] Chornous, Y., Pylypenko, S., Vakulyk, O., Bidniak, H., & Ostapchuk, A. (2020). Current Challenges of International Cooperation in the Area of Human Trafficking Countering. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(8s), 2344–2353. <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/14709>
- [7] Darahan, V. V. (2017). *Protydiia zlochynam u sferi derzhavnykh zakupivel pidrozdilamy Departamentu zakhystu ekonomiky Natsionalnoi polit sii Ukrainy*: monohrafiia. Dnipro: Dnipropetrovskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].
- [8] Dudorov, O. O. (2010). *Vybrani pratsi z kryminalnoho prava* (perednie slovo V. O. Navrotskoho). Luhansk: RVV LDUVS im. E. O. Didorenka [in Ukrainian]. <http://dudorov.com.ua/images/download/vibrani-pratsi-z-kryminalnoho-prava>
- [9] Glynn, E. H. (2022). Corruption in the health sector: A problem in need of a systems-thinking approach. *Frontiers in public health*, (10), 910073. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.910073>
- [10] Hora, I. (2012). Poniattia sposib vchynennia zlochynu ta yoho vyznachennia v rozkrytti ta rozsliduvanni. *Zakon i zhizn*, 9(249), 35–38 [in Ukrainian]. <http://legeasiviatia.in.ua/archive/2012/9/08.pdf>
- [11] Hutsaliuk, M. V., Havlovskyi, V. D., Khakhanovskyi, V. H., Samoilov, S. V., Kyrychok, V. M., Stepanets, D. S., Odynokova, O. A., Kahitin, S. M., & Shkolnikov, V. I. (2020). *Vykorystannia elektronnykh (tsyfrovyykh) dokaziv u kryminalnykh provadzhenniakh*: metodychni rekomendatsii (za zah. red. O. V. Korneika) (2-he vyd., dop.). Kyiv: Vydavnytstvo Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav [in Ukrainian]. <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/8e9e5637-7b62-475c-8c41-9850e317bfc4/content>
- [12] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2018, Berezen 28). *Vymohy do nadavacha posluh z medychnoho obsluhovuvannia naseleennia, z yakym holovnymy rozporiadnykamy biudzhetnykh koshitiv ukladaiutsia dohovory pro medychno obsluhovuvannia naseleennia*: zatv. postanovoii (No 391) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-2018-%D0%BF#Text>
- [13] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2018, Kviten 25). *Poriadok ukladennia, zminy ta prypynennia dohovoru pro medychno obsluhovuvannia naseleennia za prohramoiu medychnykh harantii*: zatv. postanovoii (No 410) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/410-2018-%D0%BF#top>
- [14] Kalman, O. H. (2004). *Zlochynnist u sferi ekonomiky Ukrainy: teoretychni ta prykladni problemy poperedzhennia* [Economic Crime in Ukraine: Theoretic and Applied Aspects of Prevention] [Dysertatsiia doktora yurydychnykh nauk, Natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho]. Kharkiv [in Ukrainian]. <https://uacademic.info/ua/document/0504U000380>
- [15] Khakhanovskyi, V. H., & Hutsaliuk, M. V. (2019). Osoblyvosti vykorystannia elektronnykh (tsyfrovyykh) dokaziv u kryminalnykh provadzhenniakh [The peculiarities of digital evidence use in criminal proceedings]. *Kryminalistychnyi visnyk*, 31(1), 13–19 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2019-31-1-13>
- [16] Kharkevych, Yu. I. (2024). *Kryminalistychna metodyka rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen, poviazanykh iz derzhavnym finansuvanniam haluzi okhorony zdorovia v umovakh pandemii* [Criminalistics methodology for investigating criminal offences related to public funding of the healthcare sector in a pandemic] [Dysertatsiia doktora filosofii, Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav]. Kyiv [in Ukrainian].
- [17] Konovalova, V. E., & Shepitko, V. Iu. (2006). *Osnovy iuridicheskoi psikhologii*: uchebnik (2-e izd.). Kharkov: Odissei [in Russian].
- [18] Küçük, A. (2022). Sağlık hizmet ödemelerinde usulsüzlük türleri ve mücadele stratejileri. *Sayıştay Dergisi*, 33(127), 585–607. DOI: <https://doi.org/10.52836/sayistay.1193405>
- [19] Kyslii, A. M., Kyslenko, D. P., Tymoshenko, Y. P., Kalinina, I. V., & Hurina, D. P. (2021). Criminal provision of medical secret protection in Covid-2019. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 11(1)Special Issue XVI, 67–71. <https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110116/PDF/110116.pdf>
- [20] Mackey, T. K., & Liang, B. A. (2012). Combating healthcare corruption and fraud with improved global health governance. *BMC International Health and Human Rights*, 12(23). DOI: <https://doi.org/10.1186/1472-698x-12-23>

- [21] Matusovskii, G. A. (1999). *Ekonomicheskie prestupleniia: kriminalisticheskii analiz*. Kharkov: Konsum [in Russian]. https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/MATUSOVSKIY_1999.pdf
- [22] Nechyporiuk, M., Filipenko, N., Juodkaitė-Granskienė, G., Ivanovic, A., & Spitsyna, H. (2023). Particular Aspects of International Cooperation of Ukrainian Forensic Science Institutions with Foreign Specialists in Collecting, Studying and Processing Human Genomic Information and Conducting Molecular Genetic Analysis During Military Aggression Against Ukraine. In T. Davulis, & L. Gasparėnien (Eds.), *The Challenges and Opportunities in Law: Ukrainian Case under the Conditions of War*: monograph (chapter 2, pp. 89–211). Kraków. DOI: <https://doi.org/10.12797/9788381388887.02>
- [23] Ofis Heneralnoho prokurora. (b.d.). *Pro kryminalni pravoporushennia, vchyneni na pidpriemstvakh, v ustanovakh, orhanizatsiakh, za vydamy ekonomichnoi diialnosti*. <https://gp.gov.ua> [in Ukrainian]. <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kryminalni-pravoporushennia-vchyneni-na-pidpriemstvakh-v-ustanovakh-organizatsiyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diialnosti-2>
- [24] Pchelina, O. V. (2017). *Teoretychni zasady formuvannia ta realizatsii metodyky rozsliduvannia zlochyniv u sferi sluzhbovoi diialnosti* [Theoretical basis of formation and implementation of methods of investigating crimes in sphere of service activity] [Dysertatsiia doktora yurydychnykh nauk, Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav]. Kharkiv [in Ukrainian].
- [25] Pohoretskyi, M. A., Vakulik, O. O., & Serhieieva, D. B. (2014). *Rozsliduvannia ekonomichnykh zlochyniv: navchalnyi posibnyk* (za red. M. A. Pohoretskoho). Kyiv: Dakor [in Ukrainian].
- [26] Shepitko, M. (2024). The way to justice restoration in counteraction to the crime of aggression. *Forensis Herald*, 41(1), 7–18. DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2024-41-1-7>
- [27] Stepaniuk, R. L. (2012). *Teoretychni zasady metodyky rozsliduvannia zlochyniv, vchynenykh u biudzhethnii sferi Ukrainy* [Theoretical basis of methods of investigating crimes committed in the public sector in Ukraine] [Dysertatsiia doktora yurydychnykh nauk, Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav]. Kharkiv [in Ukrainian]. <https://uacademic.info/ua/document/0513U000124>
- [28] Tishchenko, V. V. (Red.). (2019). *Kryminalistyka: pidruchnyk*. Stereotypne vydannia. Odesa: Helvetyka [in Ukrainian].
- [29] Verkhovna Rada Ukrainy. (2015, Liutyi 11). *Pro vidkrytist vykorystannia publichnykh koshtiv*: Zakon Ukrainy (No 183-VIII) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text>
- [30] Verkhovna Rada Ukrainy. (2024, Lystopad 19). *Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2025 rik*: Zakon Ukrainy (No 4059-IX) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>
- [31] Villegas-Ortega, J., Bellido-Boza, L., & Mauricio, D. (2021). Fourteen years of manifestations and factors of health insurance fraud, 2006–2020: a scoping review. *Health & justice*, 9(1), 26. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40352-021-00149-3>
- [32] Vinke, P., & Cylus, J. (2011). Health care fraud and corruption in Europe: an overview. *Eurohealth incorporating Euro Observer*, 17(4), 14–18. <https://www.lse.ac.uk/lse-health/assets/documents/eurohealth/issues/eurohealth-v17n4.pdf>
- [33] Volobuieva, A. F., Osyka, I. M., Zaretska, I. M., Karter, E., Stepaniuk, R. L., Shcherbakovskiy, M. H., & Shelomentsev, V. P. (2009). *Vzaïmodiia pry rozsliduvanni ekonomichnykh zlochyniv*: monohrafiia (za zah. red. A. F. Volobuieva). Kharkiv: Kursor [in Ukrainian].
- [34] Yaroshenko, R. V. (2024). *Rozsliduvannia pryvlasnennia, roztraty maina abo zavolodinnia nym shliakhom zlovzhyvannia sluzhbovym stanovyschem, uchynenoho orhanizovanoïu hrupoïu* [Investigating the misappropriation, embezzlement or appropriation of property by abuse of office committed by an organized group] [Dysertatsiia doktora filosofii, Dniprovskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav]. Dnipro [in Ukrainian]. <https://uacademic.info/ua/document/0424U000223>

Список використаних джерел

- [1] Bidniak H., Bidniak V. Entering False Information Into Electronic Healthcare System Regarding Provision Of Medical Services to Patients: Forensic Aspect. *Integrated Computer Technologies In Mechanical Engineering – Synergetic Engineering* : International Scientific and Technical Conference, Kharkiv, 23 December 2024.
- [2] Бідняк В. А. Проблематика нарахування та підтвердження збитків, спричинених незаконними діями суб'єктів програми медичних гарантій. *Криміналістичний вісник*. 2024. № 42(2). С. 51–62. DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2024-42-2-51>
- [3] Бідняк В. А., Бідняк Г. С., Чаплинський К. О. Теоретичні, правові та праксеологічні засади використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням в галузі охорони здоров'я : монографія. Оdesa : Гельветика, 2021. 206 с.
- [4] Bondarenko O. S., Utkina M. S. Medical corruption: causes and measures of combating. *Devotion: Journal of Research and Community Service*. 2023. № 4(4). P. 997–1005. DOI: <https://doi.org/10.36418/devotion.v4i4.458>
- [5] Bozhenko V. Tackling corruption in the health sector. *Health Economics and Management Review*. 2022. No 3(3). P. 32–39. DOI: <https://doi.org/10.21272/hem.2022.3-03>
- [6] Chornous Y., Pylypenko S., Vakulyk O., Bidniak H., Ostapchuk A. Current Challenges of International Cooperation in The Area Of Human Trafficking Countering. *International Journal of Advanced Science and Technology*. 2020. No 29(8s). P. 2344–2353. URL: <http://sersec.org/journals/index.php/IJAST/article/view/14709>

- [7] Дараган В. В. Протидія злочинам у сфері державних закупівель підрозділами Департаменту захисту економіки Національної поліції України : монографія. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 224 с.
- [8] Дудоров О. О. Вибрані праці з кримінального права / переднє слово В. О. Навроцького. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 952 с.
URL: <http://dudorov.com.ua/images/download/vibrani-pratsi-z-kriminalnogo-prava>
- [9] Glynn E. H. Corruption in the health sector: A problem in need of a systems-thinking approach. *Frontiers in public health*. 2022. No 10. Art. 910073.
DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.910073>
- [10] Гора І. Поняття способів вчинення злочину та його визначення в розкритті та розслідуванні. *Закон и жизнь*. 2012. № 9(249). С. 35–38.
URL: <http://legeasiviatia.in.ua/archive/2012/9/08.pdf>
- [11] Гуцалюк М. В., Гавловський В. Д., Хахановський В. Г., Самойлов С. В., Киричок В. М., Степанець Д. С., Одинокова О. А., Карітін С. М., Школьніков В. І. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях : метод. рек. (за заг. ред. О. В. Корнейка). Вид. 2-ге, допов. Київ : Видавництво Нац. акад. внутр. справ, 2020. 104 с.
URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/8e9e5637-7b62-475c-8c41-9850e317bfc4/content>
- [12] Вимоги до надавача послуг з медичного обслуговування населення, з яким головними розпорядниками бюджетних коштів укладаються договори про медичне обслуговування населення : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28.03.2018 № 391.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-2018-%D0%BF#Text>
- [13] Порядок укладення, зміни та припинення договору про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 № 410.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/410-2018-%D0%BF#top>
- [14] Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 431 с.
URL: <https://uacademic.info/ua/document/0504U000380>
- [15] Хахановський В. Г., Гуцалюк М. В. Особливості використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях. *Криміналістичний вісник*. 2019. № 31(1). С. 13–19.
DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2019-31-1-13>
- [16] Харкевич Ю. І. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право. Київ, 2024. 220 с.
- [17] Коновалова В. Е., Шепітько В. Ю. Основы юридической психологии : учебник. 2-е изд. Харьков : Одиссей, 2006. 352 с.
- [18] Küçük A. Sağlık hizmet ödemelerinde usulsüzlük türleri ve mücadele stratejileri. *Sayıştay Dergisi*. 2022. No 33(127). P. 585–607.
DOI: <https://doi.org/10.52836/sayistay.1193405>
- [19] Kysliy A. M., Kyslenko D. P., Tymoshenko Y. P., Kalinina, I. V., Hurina, D. P. Criminal provision of medical secret protection in Covid-2019. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2021. No 11(1). Special Issue XVI. P. 67–71.
URL: <https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110116/PDF/110116.pdf>
- [20] Mackey T. K., Liang B. A. Combating healthcare corruption and fraud with improved global health governance. *BMC International Health and Human Rights*. 2012. No 12(23).
DOI: <https://doi.org/10.1186/1472-698x-12-23>
- [21] Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков : Консум, 1999. 480 с.
URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/MATUSOVSKIY_1999.pdf
- [22] Nechyporiuk M., Filipenko N., Juodkaitė-Granskienė G., Ivanovic A., Spitsyna H. Particular Aspects of International Cooperation of Ukrainian Forensic Science Institutions with Foreign Specialists in Collecting, Studying and Processing Human Genomic Information and Conducting Molecular Genetic Analysis During Military Aggression Against Ukraine. *The Challenges and Opportunities in Law: Ukrainian Case under the Conditions of War* : monograph / eds. by T. Davulis, L. Gasparėnien. Kraków, 2023. Ch. 2. P. 89–211.
DOI: <https://doi.org/10.12797/9788381388887.02>
- [23] Офіс Генерального прокурора. Про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, в установах, організаціях, за видами економічної діяльності. [б.д.]. <https://gp.gov.ua>
URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizacijah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2>
- [24] Пчеліна О. В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 571 с.
- [25] Погорецький М. А., Вакулік О. О., Сергеева Д. Б. Розслідування економічних злочинів : навч. посіб. (за ред. М. А. Погорецького). Київ : Дакор, 2014. 176 с.
- [26] Shepitko M. The way to justice restoration in counteraction to the crime of aggression. *Forensis Herald*. 2024. No 41(1). P. 7–18.
DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2024-41-1-7>
- [27] Степанюк Р. Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків. 2012. 475 с.
URL: <https://uacademic.info/ua/document/0513U000124>
- [28] Криміналістика : підручник / за ред. В. В. Тищенко. Стереотип. вид. Одеса : Гельветика, 2019. 556 с.
- [29] Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11.02.2015 № 183-VIII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text>

- [30] Про Державний бюджет України на 2025 рік : Закон України від 19.11.2024 № 4059-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>

- [31] Villegas-Ortega J., Bellido-Boza L., Mauricio D. Fourteen years of manifestations and factors of health insurance fraud, 2006–2020: a scoping review. *Health & justice*. 2021. No 9(1). P. 26.

DOI: <https://doi.org/10.1186/s40352-021-00149-3>

- [32] Vinke P., Cylus J. Health care fraud and corruption in Europe: an overview. *Eurohealth incorporating Euro Observer*. 2011. No 17(4). P. 14–18.

URL: <https://www.lse.ac.uk/lse-health/assets/documents/eurohealth/issues/eurohealth-v17n4.pdf>

- [33] Волобуєв А. Ф., Осика І. М., Зарецька І. М., Картер Е., Степанюк Р. Л., Щербаковський М. Г., Шеломенцев В. П. Взаємодія при розслідуванні економічних злочинів : монографія / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків : Курсор, 2009. 320 с.

- [34] Ярошенко Р. В. Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право. Дніпро, 2024. 242 с.

URL: <https://uacademic.info/ua/document/0424U000223>

Стаття надійшла до редакції 21.01.2025

Рецензовано 31.03.2025

V. Bidniak,

Cand. Sc. (Law),

Doctoral Candidate of Criminal Procedure Department,

Dnipro State University of Internal Affairs

26 Nauky Ave., Dnipro, 49005, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6243-1939>

FORENSIC CHARACTERISTICS OF CRIMINAL OFFENCES RELATED TO THE STATE SUPPORT OF HEALTHCARE SECTOR

Abstract. The scientific article specifies the forensic characteristics of criminal offences related to the state support of healthcare and its importance for the investigation of such offences. The study used a combination of general scientific (dialectical, formal and logical) and special methods of scientific knowledge (systemic and structural, comparative and legal, sociological, statistical). The empirical basis of the study was formed by materials on 138 facts registered on the grounds of criminal offences in the healthcare sector, as well as our own many years of practical experience in investigating such offences. The scientific novelty of the article lies in specifying the forensic characteristics of criminal offences related to the state of healthcare as an integral system, the structural elements of which cover the current peculiarities of committing such offences, and understanding of their interrelations serves as a scientific tool for improving the efficiency of law enforcement bodies. The article identifies the object of unlawful encroachments, namely property, while giving priority to public funds, which include not only state and local budgets but also international co-financing. The author analyses modern methods of committing criminal offences in the healthcare sector, including misappropriation of state budget funds provided for the implementation of the programme of state guarantees of medical care for the reimbursement of medicines and medical devices, entering false information into the eHealth electronic system, conducting public procurement of goods, works and services at an inflated cost or with falsification of documents on their acceptance, accounting, write-off or use, and so on. The identity of an offender is characterised through a system of social, biological and professional knowledge – medical and non-medical representatives of the healthcare facility, suppliers of goods or contractors of the ordered work, and so on. The article raises problematic issues in determining the injured party, in particular, in cases of misappropriation or seizure of property received from donors as humanitarian or charitable aid, as well as in criminal proceedings where the injured party is a municipal business entity. The author highlights the peculiarities of the situation in which the criminal offences in question are committed, focusing on its multicomponent nature, which includes characteristics of the healthcare sector itself, the place of activity, as well as the place, time and conditions of the criminal offence, including the regulatory and legal support for public procurement of goods, works and services. It is stated that the trace picture is formed by traces-objects, traces-substances, traces-reflections, imaginary (ideal) and electronic (digital) traces, with a focus on open information resources and electronic public procurement systems. The problematic aspects of preserving trace information are noted. The practical significance of the results obtained is, inter alia, that the determination of the elemental composition of the criminalistic characteristics of criminal offences related to the state support of healthcare makes it possible, at the initial stage of pre-trial investigation, to put forward versions, to outline typical investigative situations, to plan procedural actions in the most optimal way and to solve the tasks of criminal proceedings defined by law.

Keywords: economic criminal offences; criminal proceedings; pre-trial investigation; identity of the offender; subject matter of the unlawful encroachment; methods of committing criminal offences; typical trace pattern; medical professionals; budgetary funds; medical services; eHealth electronic healthcare system.